

Kisközösségek hatalma

Egyre inkább felismerjük azt a tényt, hogy jelenlegi életmódunk folytatása környezeti katasztrófába torkolhat, és mind többen szeretnénk a problémák felfedezése után gyakorlati megoldást találni ennek elkerüléséhez. Egy lehetséges útról beszélgettem Takács-Sánta András ökológussal, az ELTE Környezettudományi Centrumának adjunktusával, aki a Kisközösségi Program ötletgazdája és szakmai vezetője.

■ *Mi vezetett el a Kisközösségi Program gondolatához?*

Már vagy húsz éve foglalkozom a környezeti problémákkal, ezen belül is azzal a kérdéssel, hogy miként lehetne egy ökológiailag fenntartható társadalomhoz eljutni. 2006-ban az MTA Szociológiai Kutatóintézetében kezdtem el dolgozni, ahol kollégámmal, Antal Z. Lászlóval elhatároztuk, hogy segítünk elindítani települési klímaprogramokat Magyarországon. Ilyenek itthon korábban még nem léteztek, viszont szerte a világban működtek már akkoriban is. A települési klímaprogramoknak az a lényegük, hogy a települések önkormányzatai nem várnak a nemzetközi megegyezésekre, hanem ők maguk saját határaikon belül igyekeznek tenni a klímaváltozás ellen. El is indultak ilyen programok, mind a mai napig folynak is, jómagam viszont bő egy év után kiszálltam. Arra jöttem rá ugyanis, hogy bár ez valami hasonló, mint amit én szeretnék csinálni, ám mégsem az. Egyrészt a klímaváltozás önmagában nem elég erőteljes hívó szó az emberek számára. Másrészt, főként a nagyobb településeken azt tapasztaltam, hogy az önkormányzatok nagyon elszakadtak az emberektől, a pártlogika hatja át őket, és erős az összefonódásuk gazdasági lobbikkal

– tisztelet persze a kevés kivételnek. Vagyis az önkormányzatok sokszor inkább a probléma részei, mintsem a megoldásé, azaz csak ritkán lehetnek komolyabb ökológikus változások kezdeményezői. Sokkal inkább rá kell szorítani őket arra, hogy egy ökológiai alternatíva irányába induljanak el. Így fogalmazódott meg bennem 2008-ban a Kisközösségi Program. Úgy gondolom, hogy a helyben élő emberek kisközösségeitől jöhetnének valódi változások, amelyek a helyi önkormányzatokat, a helyben tevékenykedő cégeket, a helyi lakosokat képesek ökológikusabb irányba terelni.

■ *Hogyan bontakozott ki az ötlet megvalósítása?*

Ezután egy közel féléves előkészítő szakasz következett: sokat olvastam és igyekeztem a program elméleti alapjait lerakni. Szerveztem továbbá egy csapatot, ami nagyon fontos egy ilyen munkához. Remek társaság jött össze 15-20 aktív munkatárssal, akikkel – némi személyi fluktuációval persze – mindmáig együtt dolgozunk a program megvalósításán.

■ *Mit tartalmaz ez a program?*

Egyelőre az első fázisában tartunk, ami még inkább egy tanulási, előkészítési szakasz. Jelenleg két munkacsoportunk működik. Egyrészt készítünk egy kézikönyvet és egy hozzákapcsolódó interaktív honlapot. A könyv segítséget, lelkesítést, útmutatást szeretne majd adni mindazoknak, akik bárhol az országban ökológikus helyi kisközösségeket akarnak létrehozni. Egy rövidke részlete már olvasható a honlapunkon (info.kiskozossegek.hu), egy másik, hosszabb részletet – egy teljes fejezetet – pedig hamarosan szintén nyilvánosságra hozunk. A kézikönyvhöz kapcsolódó interaktív honlap – ami a könyv megjelenésekor fog elindulni – egyrészt friss információk közlését szolgálja majd, másrészt abban segít, hogy könnyebben megtalálják egymást a kisközösségek létrehozásában gondolkodó emberek. A másik pillér a terepmunka: járjuk az országot, és vizsgáljuk az ökológikus helyi kezdeményezéseket. Nem

Takács-Sánta András

kizárólag a közösségeket, bár ezek érdekelnek minket a legjobban. Ám sokszor egy helyi civil szervezet vagy önkormányzat által elindított kezdeményezés is ugyanúgy számot tart az érdeklődésünkre. Az elmúlt három év során körülbelül 30 kezdeményezést látogattunk meg és készítettünk résztvevőkkel interjúkat.

■ **A közösség fogalmát a ti definíciók szerint hogyan kell értelmezni? Lehet például egy társasház is az?**

Mi helyi kisközösség alatt olyan emberek csoportját értjük, akik rendszeresen találkozhatnak személyesen – ehhez az kell, hogy lehetőleg ugyanazon a településen vagy kistérségben éljenek –, másrészt vannak közös céljaik, amelyek érdekében együttműködnek. Fontos, hogy ezek szabadon választott közösségek, nem kényszer-

közösségek, mint mondjuk egy társasház esetében, ott ugyanis nem magad választottad meg a szomszédjaidat. Nem mondom, hogy egy társasház lakói összefogva ne tudnának véghezvinni értékes dolgokat, akadnak is erre példák, ám bennünket elsősorban a szabadon választott közösségek érdekelnének.

■ **Mit tud tenni egy helyi kisközösség?**

Három szinten képes cselekedni. Az alapszint magának a közösségnek a szintje, vagyis közösségi ökológikus életmód-alternatívák megvalósítása: közös mezőgazdálkodás, tárgymegosztás stb. Ugyanakkor egy közösség lefelé és fölfelé is képes sugározni. Egyrészt tagjainak az egyéni/háztartási szintű cselekvéseit is befolyásolja, segíti új viselkedési normák megszilárdulását. Sokszor nehéz feladat, hogy valamit másképp tegyünk, mint a nagy átlag, és ha egyedül vagyunk, akkor sokkal nehezebb betartani egy alternatív életformát, mint amikor körül vagyunk véve hozzánk hason-

lón gondolkodó emberekkel. Ezek a közösségek mintát is mutathatnak, és így az ökológikus viselkedési alternatívák elterjedhetnek a társadalom szélesebb köreibben is – beleértve ebbe a helyi cégek és önkormányzatok „zöldítését” is. Nem tűnik a valóságtól elrugaszkodott ötletnek, hogy egy-két évtizeden belül mondjuk minden ezredik magyar ember legyen aktív tag egy ilyen kisközösségben. Ez körülbelül tízezer embert jelentene, ennyien biztosan vagyunk itthon, akik egy ökológikusabb társadalmat szeretnénk. Hosszabb távú elképzeléseink között szerepel egy decentralizált hálózat kialakítása is: a kisközösségek működjenek együtt egymással nagyobb körülményekben, amelyek nem csak a helyi szintet érintik.

■ **Milyen jelenleg is működő ököközösségek találhatóak Magyarországon?**

Komplex életmód-alternatívát megvalósító kisközösségek az ökofalvak: a somogyvámosi Krisna-völgy és a visnyeszéplaki élőfal, mindkettő Somogy megyében. Ezek a '90-es évek óta stabilan működő közösségek. A galga-

hévízi ökofalu csak az utóbbi években kezdett benépesülni, a közösség jelenleg alakul, ám a kezdeményezés már így is sok szempontból mintaértékű. Másrészt akadnak „normál” falvakon belül formálódó kisközösségek, például Hosszúhetényben vagy Nagyszékelyben, amelyek szintén még csak pár éve léteznek. Városi közösségekkel is interjútunk terepmunkánk során Budapesten és Szegeden, ám ezek aktivitása azóta jócskán alábbhagyott. Példájuk ugyanakkor mutatja, hogy bármilyen méretű településen létrehozhatók helyi ökoközösségek. Van-e egyetlen témára specializálódott kisközösségek is. Ilyenek többek között a szívességbankok, ahol emberek pénzhasználat nélkül szívességeket cserélnek egymás között. A legrégebbi hazai szívességbank a csaknem két évtizede tevékenykedő budapesti Talentum Kör. Vagy ott van az úgynevezett közösség által támogatott mezőgazdaság is, amikor a kistermelő kiépít magának egy vevőközösséget, amelynek tagjai vállalják, hogy bizonyos időszakon keresztül rendszeresen vásárolnak tőle. A gödöllői Nyitott Kert úttörő, ám mára abbamaradt próbálkozása után jelenleg Tahitótfalun vagy Szeged környékén létezik ilyen kezdeményezés, bár ezek még na-

gyon újnak számítanak. Budapesten a Szatyor bevásárlóközösség működik hasonlóan, de kicsit másképpen: ott több kistermelő áll összeköttetésben több vevővel. Néhány további hasonló bevásárlóközösségről is van tudomásunk.

■ **Az elmúlt években sorra jelentek meg könyvek az úgynevezett zöld életmódról. A készülő könyvek miben fog különbözni ezektől?**

Valóban régóta kaphatók kiadványok arról, hogy a saját háztartásodban mit tudsz tenni, de a miénk elsősorban arról szól, hogy a saját településeden vagy kistérségedben mit tudsz csinálni úgy, hogy összefogsz más emberekkel. Három nagy fejezetből áll majd a könyv. Az elsőben arról esik szó, hogy miként szervezzünk és tartunk fenn egy ilyen kisközösséget. A másodikban arról, hogy különböző területeken (például mezőgazdaság, vízgazdálkodás, közlekedés) milyen helyi, ökológikus alternatívák lehetségesek. A harmadik nagy fejezet pedig tulajdonképpen bevezetés a helyi részvételi demokráciába. A program

kiemelten fontos gondolatának tartjuk ugyanis, hogy akkor tudunk egy ökológiailag fenntartható társadalom irányába elmozdulni, ha az állampolgárok aktivizálódnak. Át kell térnünk a mai, képviseleti demokráciáról a részvételi demokráciára. Legyünk aktív állampolgárok, próbáljunk beleszólni a közügyekről szóló döntésekbe, legalább a legfontosabbakba.

■ **Mi az, ami miatt vonzó lehet valakinek csatlakozni egy kisközösséghez?**

Egyre többen vagyunk, akik látjuk azt, hogy a jelenlegi társadalmi-gazdasági berendezkedés nem fenntartható, nemcsak az ökológiai problémák miatt, hanem egyéb okokból sem. Ezen tehát valahogy változtatnunk kell, ez a fő motiváció. Sok társadalmi és egyéni (például pszichés) probléma fakad a közösségek hiányából, az individualizált, atomizált társadalomból, az önzésből, a túlzásba vitt versengésből, az együttműködés hiányából. Persze ilyen-olyan közösségekben részt veszünk életünk során, de ezek általában nem stabil közösségek, nem kötődünk erősen hozzájuk. Így vonzó

Fenntartható élelmiszerlánc Kajamustra – Étél-ital ésszel

Az Európai Élelmiszerlánc Parlament – FOODLAWMENT EGYESÜLET „Fenntartható élelmiszerlánc” címen (KEOP-6.1.0/B/09-2010-0053) pályázatot nyújtott be a Környezetvédelmi Operatív Program „A fenntartható életmódot és az ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok” kiírására. A bírálók a benyújtott projektet támogatásra érdemesnek ítélték, így a kampány 2011 novemberében az Európai Unió és a Magyar Állam támogatásával valósulhat meg.

Az Európai Élelmiszerlánc Parlament – Foodlawment Egyesület a Dél-alföldi, Észak-alföldi és Észak-magyarországi Régióra kiterjedő kampányt indított a fenntartható élelmiszerláncokkal kapcsolatos ismeretek elterjesztésére, alacsony környezeti terhelésű élelmiszerek fogyasztásának népszerűsítésére. A „Kajamustrának” elkeresztelt rendezvénysorozat a régiók egyetemi és főiskolai városait érintette, mivel a kampány elsődleges célcsoportja az egyetemi és főiskolai diákság, hiszen a rendelkezésre álló felmérések alapján ők fogékonyak leginkább a környezetudatos fogyasztói szemléletmódra. Fogyasztói szokásaik életkoruknál fogva évtizedeken keresztül befolyásolják jövőbeni családjuk és az egész társadalom fogyasztói viselkedését, társadalmi csoportként pedig erős véleményformáló erővel rendelkeznek.

A roadshow programjai során a látogatók nyomon követhetik az általuk fogyasztott élelmiszerek útját a földtől az asztalig, és azt is megtudhatják, hogy milyen környezeti kockázatai vannak az indokolatlanul hosszú, bonyolult élelmiszerláncnak. Szívesen sétálnak végig az Öko-Pack Nonprofit Kft. „Tükörben a világ” című kiállításán, ami valójában egy felfedezőút, mely során – amellett, hogy kitekintenek a világra – saját magukat, fogyasztási szokásaikat pillanthatják meg ebben a különleges tükörben. Megnézhetik a Föld több országának ökológiai lábnyomát és egy étkezésoasztalnál kiszámolhatják, hogy reggelijük hány kilométert utazik az előállításától a reggelizőasztalig.

A program személyes találkozásokat lehetővé tevő elemei a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. és a nemzetközi színvonalú, ökológiai szemléletű mezőgazdasági és élelmiszeripari tudományos kutatást végző Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet szakemberei által tartott előadások. Az ismeretterjesztő program keretében készült filmmel a Foodlawment Egyesület szakemberei az ésszerű élelmiszerfogyasztásra buzdítják a nézőket, és ennek megvalósításához bárki által könnyen követhető gyakorlati tanácsokat is adnak.

A hideg ellenére minden helyszínen népszerű a szabadban folyó főzőverseny, melynek során a versenyzőknek helyben vásárolt, egészséges alapanyagokból kell az általuk választott ételt előállítaniuk. A verseny díja stílusosan a közelben felhasználható falusi vendéglátás csomag. A programot a környékről érkezett biotermelők bemutatója és kóstolási lehetőség is színesíti.

A Kajamustra projekt Facebook oldalának már több mint 540 rajongója van. Itt és a www.hajrahazai.hu/roadshow honlapon fotók és további információk találhatóak.

lehet olyan stabil közösséghez tartozni, ahová szabadon csatlakozhatunk, ahol hozzánk hasonlóan gondolkodó emberekkel együtt jól tehetünk és jól is érezhetjük magunkat. A nemes célkon túl ugyanis egy kisközösség nyilván szervezhet közös bulit, kirándulást stb. is.

Ha valaki az eddigiek alapján kedvet kapott egy kisközösséghez való csatlakozáshoz, akkor mit tudsz javasolni neki, amit már ma megtehet?

Mindenekelőtt találja meg azokat az embereket a saját településén vagy kistérségén belül, akik hozzá hasonlóan ökológikusan gondolkodnak, és szintén szeretnék tenni a környezeti vagy egyéb társadalmi problémák enyhítéséért. Ezután próbáljanak együtt tájékozódni: melyek azok a fő problémák, amelyekre helyben megoldást kell találni, és utána igyekezzenek aktív szerepet játszani a megoldásban. Ám azt se feledjék, hogy nekik maguknak is meg kell változniuk ebben a folyamatban, enélkül nem lennének hitelesek.

Megyeri Nóra